

Van bange scholier naar stoere tiener

Janus Mangelaars woonde aan het begin van de Tweede Wereldoorlog in het weggetje dat nu nog naast café De Smoes ligt en dat vanaf de Herelsestraat bereikbaar is. De woning van de familie Mangelaars stond ongeveer op de plaats waar nu het handbalveld ligt. Janus zelf was tien jaar toen de oorlog uitbrak.

Op 9 november 1994 vertelde hij in het kader van de activiteiten rondom 50 jaar bevrijding in de ouderensociëteit in Wouw zijn belevenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Dat relaas geven wij in de vorm van een interview hieronder weer. Het is aangevuld met een aantal gegevens die hij nadien vertelde.

Van het uitbreken van een oorlog en de eerste periode weet hij zich niet zo heel veel meer te herinneren. In die tijd zaten er altijd wel wat vliegtuigen in de lucht.

"Maar op 10 mei 1940 zat de lucht vol. Met een man of twaalf, waaronder de burens stonden wij tegen de schuur naar die vliegtuigen te kijken. Ze hadden vreemde tekens op hun vleugels en we hoorden knetteren. Op het dak van de schuur hoorden we een tikkend geluid. Er werd geschoten, maar gelukkig niet gericht. Later bleken er ook een aantal dakpannen kapot geschoten te zijn."

Van de komst van de Duitsers in Heerle weet Janus zich niet te herinneren. Op een bepaald moment waren ze er, maar het dagelijkse leven ging gewoon door. Tevoren waren er al wat tekenen van een naderende inval geweest. Zo werd de buurman van Janus Mangelaars gemobiliseerd, maar die kwam kort daarna weer gewoon terug naar huis

En ook voor de kinderen ging alles gewoon door. Janus zat toen nog op de Willebrordusschool¹⁾ in het dorp.

"Wij gingen gewoon naar school en daar was weinig van de oorlog te merken. Wij moesten wel voorzichtig zijn met opmerkingen over de Duitsers, maar daar letten de meesters ook wel op, want er waren natuurlijk altijd wel wat kinderen van NSB'ers die thuis vertelden wat ze op school gehoord hadden.

In het lesgeven veranderde niets, we kregen geen speciale lessen over Duitsland of over de geschiedenis van dat land.

Ik bleef tot 1943 op de lagere school, toen moest ik naar het voortgezet onderwijs."

Terugkeer soldaten

Direct na de overgave van Nederland werden de Nederlandse soldaten krijgsgevangen gemaakt door de Duitsers. Veel van die mensen waren in 1939 tijdens de mobilisatie op moeten komen. Ze hadden al dan niet tegen de Duitse overmacht gevochten en veel van hen waren gevlucht naar Engeland.

De soldaten die krijgsgevangen gemaakt waren, mochten na enkele dagen al terug naar huis. Toch was het niet altijd even simpel om terug te gaan. Voor vervoer werd niet gezorgd en de situatie was niet altijd even duidelijk. Veel van die soldaten kwamen via een grote omweg, vaak lopend en bedelend om voedsel, terug in hun woonplaats. In de loop van de oorlog werden ze opnieuw opgeroepen om zich te melden voor de arbeidsinzet.

"Mijn oom Christ en ook Piet de Nijs van het Zuideinde waren krijgsgevangen gemaakt en naar kampen in Duitsland gebracht of op de vlucht gegaan, dat weet ik niet precies. Van Piet de Nijs weet ik dat die te voet vanuit Duitsland via Frankrijk en België terug was geko-

men. Ik zie hem nog in de kerk zitten op zondag met zijn kaalgeschoren hoofd. Hij was zo mager als een lat en vel over been. Je kon aan hem zien dat hij heel wat meegemaakt had."

Shag

De een moest alle mogelijke moeite doen om aan voedsel te komen, de andere smokkelde om wat extra suiker en shag te hebben voor eigen gebruik. Maar er waren ook beroepssmokkelaars.

*"Bij ons achterin was een boske waar we vaak gingen spelen als kinderen. Daar heb ik eens gezien dat enkele mannen op baalzakken een aantal kilo's shag uitspreidden. Ze namen dan water en dat werd over de shag gespreid. Niet te veel natuurlijk, wat dan zou het opval-
len, maar een paar ons was het zeker. Het is een vies praatje, maar om het zo goed mogelijk te verspreiden, namen ze het water in de mond en zo werd het erover 'gesprietst'. Dan werd de shag in pakjes van een ons verpakt en dat werd verkocht. Later hoorde ik dat die mannen de shag op een vast adres in België gingen halen en dat ze ook vaste afnemers voor hun spullen hadden."*

Voedsel

Honger is iets verschrikkelijk. Bij de familie Mangelaars was het nooit een vetpot. In 1941 overleed de moeder van Janus en vader bleef met zes kinderen allen achter. Ze hadden wel een flinke tuin, maar die leverde toch niet voldoende op voor het hele gezin.

"Vader was een kleine zelfstandige. Hij was metselaar en ging bij de boeren wel eens wat metselen. Naarmate de oorlog vorderde, kreeg hij steeds minder werk. Hij moest daarom noodgedwongen wel eens aan het vlieg-

veld in Woensdrecht gaan werken of in Vlissingen. Dan ging hij 's morgens al heel vroeg de deur uit en 's avonds kwam hij pas laat terug. De kinderen werden er toen regelmatig op uit gestuurd om bij boeren eten te gaan kopen.

Ik ben meer dan eens op stap geweest richting Moerstraten om een zakje graan of een fles melk te halen. Daar werd dan gewoon voor betaald, geen extra hoge prijzen, want zwarte handel tegen woekerprijzen kwam hier niet of nauwelijks voor"

Volgens Janus was dat best een beetje gevaarlijk, want als je aangehouden werd was je in elk geval je eten kwijt, maar soms kreeg je ook een fikse boete. Daar hadden ze natuurlijk van alles op gevonden. Het zakje graan werd in een juten zak gedaan en daar bovenop gras en 'platters' voor de konijnen. Maar natuurlijk hadden de Duitsers en de mensen van de controledienst dat al snel door.

Dagelijks leven

Langzaamaan werd het dagelijks leven steeds meer bepaald door voorschriften van de Duitsers. Janus herinnert zich die proclamaties nog wel die in de krant verschenen en links en rechts in het dorp werden opgehangen. Zo waren er al snel bepalingen over het verduisteren van woningen en het doven van de straatverlichting.

Zelfs de fietsen hadden in die tijd weinig of geen licht. De koplantaarn moest een geheel zwart glas hebben met een streepje van drie centimeter breed en vijf millimeter hoog en daar moest een kapje op zitten dat naar beneden scheen. Auto's zag je helemaal niet of alleen een enkele van de Duitsers.

"Die tijd was voor ons in alle opzichten een donkere tijd. Veel te eten was er niet. Wij woonden wat achteraf van de Herelsestraat. Achter het huis hadden we een hof van 35 are. We hadden een paar geiten en een varken.

Die varkens kwamen met een spoorwagon aan bij de Wouwse Statie. Daar werden ze dan aan de boeren verkocht. Daar zorgde de voedselvoorziening voor. Soms was er wel eens ene big bij die half dood was, die wilde natuurlijk niemand hebben en op de gok nam vader dan wel eens zo'n big mee. Vaak voor niets of voor een paar centen. We probeerden die dan in leven te houden en vaak lukte dat. Dat was dan een clandestien varken en dat moest natuurlijk stiekem geslacht worden. Dan kwam Januske Hermans uit Wouw en die zorgde er voor dat het varken al snel, en zonder te schreeuwen, in de kuip zat."

Naast varkens had de familie Mangelaars ook een aantal geiten en die leverden natuurlijk ook het nodige voedsel op. Als bij Ko Bierstekers in de Bameerweg de kippen uitgelegd waren, werden ze verkocht voor een paar kwartjes. Als de kinderen van Mangelaars daar een kip kwamen halen, zocht vrouw Bierstekers er altijd ene goeie vette uit omdat ze wist dat er veel monden van moesten eten. En natuurlijk leverden de geiten thuis behalve vlees ook melk.

"Voor ik naar school ging, stond er altijd een pan met gekookte geitemelk op tafel, want je moest te eten hebben. Een paar sneetjes brood er bij. Op die geitemelk kwam, als die gekookt was, een 'zaan' of een vel. Bij geitemelk was die soms wel een millimeter of vijf dik. Die kraakte als je er op beet, maar het was wel een lekkernij!

Als er tegenwoordig maar een klein vliesje op de melk ligt, gaat het al van "ajakkes". Voor ons was dat een feest. En je had het nodig, zeker in de tijd toen ik anderhalf uur moest lopen om in Roosendaal op school te komen."

Voor mensen die wat extra vlees wilden hebben, was er ook de mogelijkheid om naar het slachthuis in Wouw te gaan als daar een noodslachting was geweest. Zodra daar een dier aangeboden werd, reed de omroeper met een bel door de dorpen en maakte bekend dat er vlees te koop was.

Bombardement op Roosendaal

In augustus 1943 was Janus klaar op de lagere school in Heerle en hij mocht van zijn vader een vak gaan leren op de ambachtsschool in Roosendaal.

"Mijn eerste echt ernstige ervaring met de oorlog had ik op 1 september 1943, die dag vergeet ik nooit meer. Ik was toen van de lagere school af en had het geluk dat ik naar de ambachtsschool mocht en nog wel met de bus. Ik moest daarvoor naar Roosendaal en die bus stopte aan het station. De eerste de beste avond dat de school uit was, stonden we op de bus te wachten, toen het luchtalarm af ging.

Het was de eerste keer van mijn leven dat ik in Roosendaal kwam. Je kwam toen niet ver. Ik was weleens naar de 'mart' in Bergen op Zoom geweest. Daar gingen we te voet naar toe, maar op Roosendaal, daar was Heerle niet op georiënteerd."

Toen het alarm afging, kwamen ze van de luchtbescherming zeggen dat Janus en de andere mensen die op de bus stonden te wachten van de straat af moesten en naar de schuilkelder moesten gaan.

"Ik wist pad noch baan in heel Roosendaal. Ik wist niet eens wat een schuilkelder was. Wat doe je dan? Je staat dan als dertienjarige jongen met nog wat leeftijdgenoten. Je kijkt even rond en dan kruip je onder de bosjes voor het station.

Toen kwamen de knallen en de bommen op het station, de melkfabriek, de kandijfabriek en de Parklaan. Je zag het even helemaal niet meer zitten.

Toen het alarm veilig werd gegeven, kreeg ik weer een hele nieuwe ervaring. Mijn eerste gedachte was: 'Ik leef nog.' Alles was platgegooid, geen ruit meer heel in de hele straat en op het stationsplein. Hier en daar lag iemand op de weg, soms dood, soms gewond. En toen kwamen ze met een vrouw voorbij: arm eraf. Een ervaring die je als dertienjarige krijgt, terwijl je eigenlijk nooit verder geweest bent dan Heerle. Dat vergeet je nooit meer. Als ik nu in Roosendaal voorbij het station kom, moet ik er nog aan denken."

Naar school

Zo sleepte de tijd zich voort. Na paar maanden gingen de bussen zo onregelmatig rijden dat er de ene dag wel een geregelde busdienst richting Roosendaal was en de andere dag reden er maar een of twee bussen. Het was niet meer haalbaar om met de bus naar school te gaan.

"Er was toen maar één mogelijkheid en dat was te voet en iemand die deze tijd gekend heeft, weet wat toen te voet wilde zeggen. Tegenwoordig heeft iedereen volop schoenen. Je hebt er een paar of vijf in de kast staan. Die zijn voor ver lopen, die voor korte afstandjes en die om mee te dansen. Wij hadden geen schoenen. We moesten naar Rinus van Eekelen een paar klompen aan laten passen. En dan op klompen te voet van Heerle naar Roosendaal.

De ambachtsschool was nog in de oude 'stesselfabriek' schuin tegenover de plaats waar Charitas gestaan heeft.³⁾ Dat was anderhalf uur lopen vanaf Heerle.

Als je nu buiten komt en je kijkt in de richting van Wouw en dan verder, dan zie je een zee van licht: daar ligt Roosendaal.

In die tijd zag je geen streepje licht naar buiten schijnen. Alles moest verduisterd zijn, dus wat was het gevolg. In oktober is het nog tot een uur of zes 's avonds licht en om zeven uur 's morgens gaat het al weer schemeren. Maar vanaf oktober tot februari was het hartstikke donker. Als ik thuis weg ging, was het half zeven 's morgens en dan zag je niks. En als ik om vijf uur, als de school uit was, naar huis liep, dan was het half zeven voor ik in Heerle was en dan was het weer aardedonker. Geen streepje licht te zien ! De weg was ook niet alles. Het fietspad van Wouw naar Roosendaal bestond uit keien en zand. Als je geluk had reden ze in het najaar met 'peejtreinen' naar Roosendaal en kon je achterop het 'tutje' zitten en een stukje meerijden.⁴⁾ Maar het was een tijd waarvan ik moet zeggen: 'Ik ben er hard door geworden'."

Luchtalarm

Tijdens de lessen kwam er wel eens luchtalarm en dan moesten de leerlingen een veilig heenkomen zoeken. De school had daar wat op verzonnen. Buiten op het plein stonden ijzeren schragen en platen opgestapeld. Daar moesten de leerlingen onder gaan zitten en het einde van het luchtalarm afwachten.

"We hadden in die tijd een houten tekenlokaal en een tekenleraar die meer dan twee meter lang was. Maar hij was wel voor drie mensen bang. Als hij in de verte een vliegtuig hoorde, stond hij al bij het raam. Bij de eerste toon van het luchtalarm stapte hij door het raam naar buiten en riep altijd: "Redden wie zich redden kan" en hij

zat altijd als eerste onder de platen. Eerst de kapitein en dan de rest !!!

Soms duurde zo'n luchtalarm een paar uur. We hingen dan een hoop gekheid op, maar meestal beseften we niet dat het heel erg kon zijn.

Achteraf dacht ik ook wel eens dat die platen ons niet geholpen zouden hebben als er echt iets gebeurd was."

Op de ambachtsschool maakte Janus een heel ontredderde tijd mee. Dan weer vorderden de Duitsers een lokaal en konden ze alleen voor de middag les geven, dan weer was er alleen na de middag les. Janus moest vaak drie uur lopen voor twee uur les!

Een ervaring waar je harder van werd, was steeds zijn conclusie.

Saboteren

De Duitsers een beetje dwars zitten, was iets wat Janus op jeugdige leeftijd al in het bloed zat. Het was wel geen echt saboteren of verzetswerk, maar men liet daar in Heerle toch wel merken dat men niet overal van gediend was.

"De Duitsers zaten op de pastorie, in het nonnenklooster en in het patronaat. Ze kwamen daar dan met de auto aan. Als wij zagen dat ze binnen waren, gingen we met een steigertouw naar de auto. Het touw werd aan de auto gebonden en de andere kant aan een elektriciteitspaal en wij als een haas achter de bosjes. De Duitser kreeg dan zijn wagen niet van zijn plaats tot hij ontdekte wat er gebeurd was. De daders lagen natuurlijk op het kerkhof."

Soms moest je de Duitsers ook overbluffen. Janus weet van een buurman die een preiplant of tien in zijn tuin had voor eigen gebruik. De Duitsers moesten prei hebben en kwamen bij buurman om die paar planten die hij had. De vader van Janus stond er bij en zei: *"Daar moet*

je kijken, bij Jan Groffen, daar staan misschien wel 1000 preiplanten. Daar kun je ze kópen." De Duitsers dropen toen af. Op zo'n manier moest je wel eens bluffen.

Kerkklokken

Op een bepaald moment werden door de Duitsers de kerkklokken gevorderd. Die waren van brons en dat brons gebruikten ze om kogels en oorlogstuig van te maken. In Heerle werden de klokken ook uit de toren gehaald. Een grote en kleine klok werden op het kerkplein gereed gezet voor transport. De Duitsers zouden ze twee dagen later ophalen.

"Toen de Duitsers de klokken op kwamen halen, stond er nog maar één. Wat de Duitsers niet wisten, was dat enkele jonge mannen, en ik was daar niet bij (!), de grote klok hadden opgetild en de kleine er onder geschoven. De Duitsers hadden het niet meer. Ze hadden twee klokken weggezet en nu stond er maar één meer. Eigenlijk was dat niet verantwoord, want op andere plaatsen werden vaak tien of twaalf mensen meegenomen als gijzelaars. In Heerle is dat niet gebeurd. Toen de Duitsers ten einde raad de ene klok op gingen laden, werd de 'grap' ontdekt."

Munitiekelder

Janus beleefde zelf ook eens een paar benauwde uurtjes boven op de zolder van de schuur. De Duitsers maakten ook in Heerle munitiekelders. Dat waren putten die ze in de grond maakten, waar dan balken en zand over gelegd werden, net zoals bij een schuilkelder. Bij Peer de Blaaij in de wei lag er een en ook bij Toine Daverveldt in de wei. Er liep altijd maar één schildwacht die moest controleren of alles goed was. Hij liep altijd tot het eind van de hof van de familie Mangelaars en kuierde dan weer naar de kelder bij Toine Daverveldt.

Bid voor

**PETRUS WILHELMUS
MARIA VAN WESENBEECK**

geboren 25 Jan. 1927 overleden te Heerle op
5 Sept. 1944 tengevolge van oorlogsgeweld,
gezamenlijk begraven op 7 Sept. na een ge-
zongen uitvaart in de Parochiekerk van
van St. Gertrudis.

God is goed voor wie op Hem vertrouwt, voor
wie naar Hem verlangt. (klaagliederen 3, 25)
In vreugde zijn de zonen groot gebracht, onder
tranen van smart moesten we ze zien vertrek-
ken. Samen, altijd samen waren ze. Zij speelden
te samen, zij werkten te samen, ze werden te
samen door God geroepen, ze werden te samen
begraven; mogen zij te samen verrijzen op de
jongste dag. Mogen zij spoedig in de hemel
zijn.

God, Uw wegen zijn onnaspeurlijk. Gij leek
ons leven te leiden. Gij hebt ons en onze ouders
zooveel vreugde gegeven, onze tekortkomingen
wilt Gij ons wel vergeven. Plotseling, maar
niet onvoorbereid hebt Gij ons geroepen;

K 1961

Bid voor

**FRANCISCUS PETRUS
VAN WESENBEECK**

geboren 27 Oct. 1925 overleden te Heerle
tengevolge van oorlogsgeweld op 5 Sept. 1944,
gezamenlijk begraven op 7 Sept. na een ge-
zongen uitvaart in de Parochiekerk van
St. Gertrudis.

Zondag voor onze dood had ge ons nog
door Uw sacramenten geheiligd.

Moeder en Vader wilt Gij dit offer voor onze
zielerust en voor het zielenheid van broer en
zusters brengen?

Broer en zusters, wij zien de aardse dingen
nu niet meer met onze aardse oogen; gij zult
ook de vergankelijkheid van al het aardse nu
meer dan ooit overwogen hebben. Leef zo,
dat ge God elk ogenblik verwachten kunt;
vergeet ons niet na de dagen van rouw.
Moeder Maria ondersteun onze moeder en
vader, leid onzen broer en onze zusters.

Laat ons voor hun zielerust bidden.

Onze Vader.

Weesgegroet.

Foto Vreugde

Burgerhoutschestraat.

Het bidprentje van de gebroeders Van Wesenbeeck. Aan de andere kant van het bidprentje staat
een foto van de beide Heerlese jongens afgebeeld. (Collectie R. Hermans - Wouw).

4

"In die bunkers stonden ook dozen met slaghoedjes. Wij haalden altijd hele dozen weg, want de bunkers waren nooit afgesloten omdat er altijd 'bewaking' was. Ik denk dat de Duitsers toch iets in de gaten hadden. Op een keer lagen we weer achter de heg. Toen de schildwacht richting Daverveldt liep, doken wij de bunkerput in. De laatste die naar binnen wilde gaan, zag echter dat de schildwacht terugdraaide. Wij dus als een haas de schuur in en het zolder op. Daar hebben we ons achter de musterd verstopt. Die Duitser heeft een paar uur rond de schuur gelopen, maar is uiteindelijk toch weggegaan."

Dolle Dinsdag

Janus is nog met Frans en Piet van Wesenbeek naar school geweest. Hun namen zijn in Heerle onverbrekkelijk met Dolle Dinsdag verbonden. Ze zaten een paar klassen hoger dan hijzelf.

Op Dolle Dinsdag, toen de geallieerden oprukten, raakten de Duitsers in paniek. Met alles wat ze konden stelen aan kruiwagens, oude fietsen, karrekes en kinderwagens trokken ze langs de rijksweg van Bergen op Zoom naar Roosendaal.⁵⁾ Ter hoogte van de Boerenweg stond een groep opgeschoten jongens van 17, 18 en 19 jaar.

*"Die mannen stonden langs de kant van de weg te lachen om dat krakkemikkige gedoe dat ze langs zagen trekken. De Duitsers stopten, richtten hun geweren en de jongens gingen aan de haal. Die mannen van Van Wesenbeek zijn niet weg kunnen of willen lopen en werden doorzeefd met kogels. Dat was een schok toen dat in Heerle bekend werd."*⁶⁾

Na Dolle Dinsdag werd het even wat rustiger. De mensen moesten allerlei kunstgrepen uitvoeren om zich op de weg te houden. Auto's reden er al lang niet meer, die hadden alleen de Duitsers nog. De

meeste goede fietsen waren ook verdwenen en de fietsen die overgebleven waren, werden voorzien van volle banden. Uit autobanden sneden de mensen een reep rubber. Daar werd een ijzerdraad om gespannen en die trok je rond de velg van je fiets. Op de keien in de dorpskom van Heerle bleef daar natuurlijk geen spaan van heel.

Schuilkelder

Volgens Janus Mangelaars werd in september of begin oktober 1944 in de tuin een schuilkelder gemaakt.

"Wij hadden zes kinderen en dan ons vader nog. In de hof werd een kuil van 1,5 meter diep gegraven, zodat er niet geen grondwater in kwam. Steigerpalen en planken hadden wij genoeg. Die werden op de kuil getast, ik geloof van een laag of twee of drie dik en daar bovenop weer een meter zand. Om er in te kunnen komen werden er een paar gaten in gelaten. Ook binnenin werden wat planken, kisten en kratten aangebracht. We zouden daar gemakkelijk een paar dagen in kunnen leven."

Toen kwam er echter een probleem, want het grootste deel van de familie, de ooms en tantes van Janus, woonden op Hoogerheide en Woensdrecht. Veertien dagen tot drie weken werd er fel gevochten om de Kreekrakdam. De Duitsers konden alleen via de Zeeuwse weg ontsnappen. Daarom werd hier fel gestreden, zodanig dat er van Woensdrecht en een deel van Hoogerheide weinig over bleef. Die familieleden kwamen daarom naar Heerle. Ze vluchtten met kinderwagens en 'karrekjes' van de steenfabriek vol persoonlijke spullen naar Heerle. Het gevolg was dat het huishouden van de familie Mangelaars van zeven personen met zo'n vijftientig man uitgebreid werd.

"Die 25 man kwamen in de schuilkelder en wij moesten in de kelder onder het huis. We zijn dondersgoed weggekomen, want die kelder was maar 1,5 meter diep en

4

lag onder een opkamertje met een houten vloer en wat balkjes. Verder was er geen enkele bescherming.

Als er toen iets gebeurd was, bijvoorbeeld een voltreffer op het huis, dan zou ik hier nou niet meer geweest zijn."

Wassen

Er moest natuurlijk voor zo'n huishouden ook gewassen worden. De was ging niet in een machine, zoals tegenwoordig, want die was er gewoon niet. Er was een grote wasketel, die moest gestookt worden.

In het begin van de oorlog trok de vader van Janus Mangelaars vaak naar de bossen van Wouwse Plantage. Daar werden bomen afgezaagd om die te gebruiken voor de tankval of als 'vliegerpalen'⁷⁾ in de wei te zetten. De stronken, de mastepinnen, bleven in de grond zitten en die werden dan uitgegraven. De vader van Janus Mangelaars liet dan een volle wagen naar Heerle brengen en die dienden dan als brandhout.

Tegen het eind van de oorlog en zeker kort voor de bevrijding gebruikte de familie Mangelaars palen die door de boeren, op last van de Duitsers in de wei- en akkerlanden waren gezet. Met een man of tien trok de familie Mangelaars na het invallen van de duisternis er op uit om de palen uit te graven.

"We gingen in groepjes van twee man. We bleven ook niet te dicht in de buurt, want dat zou argwaan gewekt hebben. We zochten in de weien altijd de dikste palen uit. Meestal namen we er één mee. Maar op een nacht vonden we dat we er elk wel een mee konden nemen. De eerste dikke paal werd naar de rand van de wei gebracht en op de draaiboom gelegd. Toen gingen we terug om een tweede uit te zoeken. Ondertussen kwam de volgende groep langs en die nam onze paal mee. Toen we bij de draaiboom kwamen was de paal weg. Wij dachten dat de Duitsers in de buurt waren en zijn met een rotvaart naar huis gegaan, niet rechtstreeks,

maar langs allerlei omwegen. Later konden we er natuurlijk best om lachen, maar toen beslist niet.

Die palen werden altijd nog dezelfde avond klein gezaagd en tot kachelhoutjes gehakt, want als er de volgende dag controle kwam en er werd zo'n stam gevonden, dan was je nog niet jarig."

Vorderen

Vooral in de laatste paar weken voor de bevrijding werden veel paarden gevorderd. Sjaak de mulder had ook een paard om zo nu en dan nog eens wat meel rond te kunnen brengen. Als hij hoorde dat de Duitsers weer paarden aan het vorderen waren, dan werd het paard bij de familie Mangelaars in de geitenstal gezet. Het dier moest eerst door de knieën voor het er in kon. Het uit de stal halen was nog moeilijker, want dan moest het door de knieën én nog een opstapje maken. Dat paard is gelukkig behouden gebleven. De mensen deden dat allemaal om elkaar te helpen. De onderlinge solidariteit was in de oorlog meestal erg groot.

De vader van Janus was naar zijn zeggen van geen hel of duvel bang. Een week voor de bevrijding gingen de Duitsers huizen vorderen, waarbij ze een voorkeur hadden voor woningen met een kelder met gewelf. Zo ook het huis van Rinus Bastiaanse en Mieke Mathijssen, het kruidenierswinkeltje.⁹⁾ Ze moesten allebei het huis uit.

"Rinus kwam schreeuwend bij ons achter in het baantje aan. Niet alleen zijn huis, maar ook zijn varkentje, een stuk of twintig konijnen en zijn gehamsterde voorraad etenswaren waren achtergebleven. Vader zegt tegen hem: "Je moet je niet weg laten sturen." Hij ging met Rinus naar zijn huisje toe, en wij als kinderen moesten mee, en ging brutaalweg het varken ophalen en de konijnen. Van de voorraad moesten we zoveel pakken als we dragen konden en mee naar ons huis nemen. De Duitsers legden ons niks in de weg.

Door het baantje brachten we alles naar ons huis. Het varken ging in een leeg kot en de konijnen in een ander. Rinus en zijn vrouw vonden onderdak in een andere kelder in de buurt.

Tijdens de beschietingen kort voor de bevrijding, werd het varken gewond. Vader haalde de ingewanden eruit. De slechte plekken van de granaten werden er uit gesneden en het varken ging op de leer in de schuur om op te stijven. Bij de eerstvolgende granaatinslag ging het varken met leer en al ondersteboven.⁹⁾ Ook van de konijnen hebben we er heel wat geslacht. Sommige waren dood, andere hadden verwondingen. Dat slachten gebeurde op de rand van de schuilkelder. Voor een huishouden van meer dan 30 man (We hadden onze familie uit Woensdrecht en Hoogerheide immers op 'bezoek') moest er wat te eten zijn. De laatste drie dagen voor de Duitsers in Heerle verdwenen, hadden we geen brood meer, alleen nog konijn. We hadden zo'n ouderwetse kookketel die vol met konijneboutjes zat. Soms namen we een stuk en je had weer wat te eten. Als we de geit molken, dan hadden we ook wat te drinken."

Bevrijding

Ook bij Janus komt de bevrijding even bovendrijven. Vanuit de richting Wouwse Plantage en Wouwse Hil werd Heerle beschoten. Er werd vooral op de toren geschoten omdat dat de plaats was waar de Duitsers een uitkijkpost hadden. En ook de pastorie werd flink onder vuur genomen, omdat daar de Duitse commandopost in zat.

"Als vader het niet zag, kwamen we uit de kelder en kropen we op het aanrecht om te kijken. Boven het aanrecht zat een klein raampje en dan kon je net de kerktoeren zien. De granaten sloegen in op de toren. Op

een bepaald moment zag je nog maar één balk die de spits overeind hield. Granaten die hun doel misten, kwamen in onze omgeving terecht. Op de 3500 vierkante meter grond bij ons huis telde ik later 32 granaatputten. De achterkant van het huis werd door vijf granaten getroffen. De schuur had acht treffers. Nogmaals we zijn dondersgoed weggekomen."

Eén granaat viel op de schuilkelder en waar die insloeg, waren verschillende planken gebroken en een stuk stortte zelfs in. Ook dat liep goed af voor de familie, want niemand liep verwondingen op.

"We wisten dat we bevrijd waren toen er soldaten met andere pakken en andere helmen bij de schuilkelder stonden. Toen ze gecontroleerd hadden of er geen Duitsers in zaten, was het echt feest voor ons: chocola, wittebrood met echte boter en gevechtsrantsoenkoekjes."

Naar Moerstraten

Als Janus achter het huis stond, kon hij een heel stuk richting Moerstraten kijken. Ze zagen dan de bossen rond Vrederust en het huis van Kiske Bastiaansen, Kiske Pik werd die genoemd. Die woonde vlak bij het Planken Bos. Het huisje stond in brand en de Canadezen trokken er in hun tanks voorbij.

"Het was een hele colonne met tanks die ik tussen Heerle en de Boerenweg achter Janus Bartels door zag rijden in de richting van Moerstraten. Daar werd de colonne opgesplitst. Een deel reed 't Laag in en de rest reed rechts voor Moerstraten langs in de richting Steenberg.

Je hoorde helemaal niets tot ineens de mitrailleurs begonnen te ratelen. Bij Jan Schrauwen, waar nu Johan

Buijsen woont, zaten nog een paar Duitsers binnen, die schoten met geweren en mitrailleurs op de Canadese tanks. Een van de tanks draaide de loop richting de schutters en schoot een granaat bij Jan Schrauwen binnen. Daar werd het op slag rustig.

Dat was op de dag van de bevrijding en het huisje van Schrauwen was tot dan toe ongehavend uit de strijd gekomen. Die granaat veranderde daar wel iets aan! Jantje zat daar met een huishouden met veel kleine kinderen."

Korte tijd later keerden de ooms en tantes van Mangelaars terug naar Woensdrecht en Hoogerheide en kon geprobeerd worden om het gewone leven te hervatten.

Vliegende bommen

Direct na de bevrijding kwam de tijd van de V1's. Voor veel mensen een nog angstiger periode dan die van de oorlog en de bevrijding. Ook boven Heerle vloog dit oorlogstuig richting Antwerpen.

"Wij hadden een gedichtje als de motor van zo'n V1 weer eens lelijk begon te doen. We zeiden dan: 'Onze Lieve Vrouwke, gift'em nog een douwke, gift'em hem nog een zet, dat ie valt bij Hitler in zijn bed.'

Er werden er veel uit de lucht geschoten, maar het ging niet altijd goed, denk maar aan de V1 die in de Doelen in Wouw is gevallen.¹⁰⁾

Ook in Heerle ging het een keer bijna mis. De laatste mis op een zondagochtend was net uit en op het kerkplein stonden 300 à 400 mensen te buurten. De mensen moesten de wetenswaardigheden van de hele week vertellen en dat gebeurde meestal na de mis op het kerkplein. Er kwam een V1 over en de motor stopte met brommen. Het was net of hij recht op het kerkplein af

kwam. Toen we dachten dat het mis zou gaan, maakte de bom een bocht en hij viel net achter de Hazelaar bij Aart van Oers. Als die op het kerkplein terecht gekomen was, was het leed niet te overzien geweest."

Om de V1's zoveel mogelijk af te schieten, stond achter de Hazelaar op het veld van Luijsterburg geschut. Als jongen van 14 of 15 jaar was Janus natuurlijk ook nieuwsgierig. Hij wilde niets missen, al was het ten strengste verboden om in de buurt van het geschut te komen.

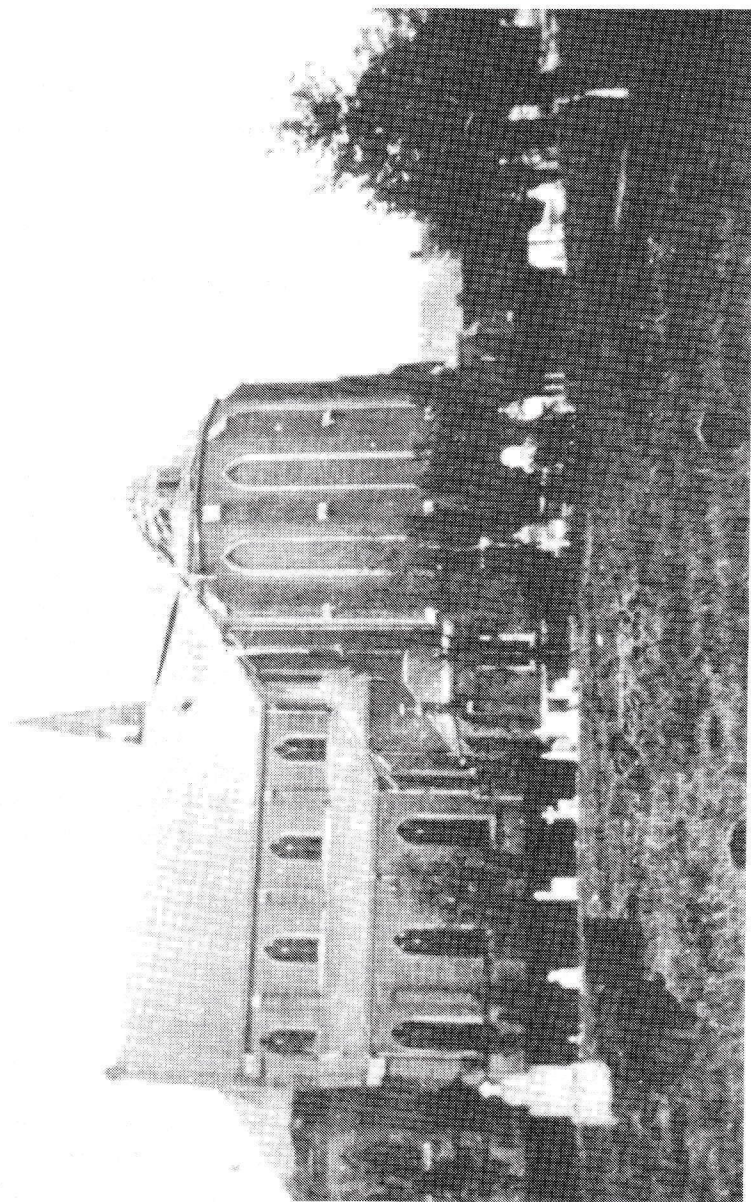
"Er was daar een neger van ruim twee meter groot. De helm achter in zijn nek en hij knauwde altijd op kauwgom.

Als er dan weer een V1 aankwam, ging die achter het geschut zitten. Voor ons was het dan feest, want die kon pas schieten. Hij richtte en schoot, een rookwolk links en een rookwolk rechts van de V1 en als het derde schot niet raak was, was hij niet om te genieten. Maar meestal kwam het zover niet en trof hij al bij het eerste of tweede schot. Dan ging de helm weer in de nek en knauwend liep hij weg."

Goeie Duitsers

Op de vraag of er 'goeie Duitsers' waren in de oorlog, vertelt Janus het verhaal van de lagere school waar ze enkele maanden lang elke dag een 'appelsien'¹¹⁾ kregen.

"We moesten op school elke middag in de rij gaan staan. Dan kregen we een 'appelsien' en die was geschonken door de Duitsers. Dat was voor de vitamine, maar misschien zat er wel een bedoeling achter. De Duitsers dachten misschien dat ze de oorlog nog twintig jaar vol zouden houden en dan zouden wij goede en gezonde soldaten geweest zijn. Toen waren we er goed

Ook de achterzijde van de kerk van Heerle kreeg enkele volltreffers. Boven de kerk is nog net een stukje van de toren te zien. (Foto collectie gemeente Wouw).

mee, want het was altijd compleet feest als de vruchten uitgedeeld werden."

Janus heeft voor de mensonterende toestanden in de oorlog en de meeste Duitsers geen goed woord over. Hij heeft er een uitgesproken mening over:

"Zet een Duitser een pet op en hij begint onmiddellijk lelijke schreeuwen te laten en bruut over te komen".

Wouw, 23 juli 1995

Noten:

1. De Willebrordusschool was de jongensschool die gevestigd was in het gebouw dat nu nog achter de winkel van de firma Heijnen aan de Herelsestraat staat.
2. Platters zijn de bladrozetten van de paardebloem. Met een mes werd de wortelstok doorgesneden en dat groenvoer vormde een lekkernij voor de konijnen.
3. 'Stesselfabriek' is de streeknaam voor de stijfselfabriek. Deze stond in Roosendaal op het terrein dat begrensd werd door de Hoogstraat en de Charitasstraat. In het Charitasgebouw was een klooster met het ziekenhuis gevestigd, later was het in gebruik als bejaardentehuis, terwijl het complex inmiddels afgebroken is.
4. Met 'peeitreinen' worden de boerenwagens met paarden bedoeld die de suikerbieten naar de suikerfabriek in Roosendaal brachten.
5. In die tijd lag de snelweg rond Wouw er nog niet. De rijksweg liep toen vanaf Bergen op Zoom langs café De Roskam, door het dorp Wouw naar Roosendaal.
6. Frans van Wesenbeek was 18 jaar en Piet van Wesenbeek 17 jaar. Zij werden op 5 september 1944 gedood. (Zie ook Vierschaer 1/2-'85-blz 60)
7. Vliegerpalen waren bedoeld om parachutisten en vliegtuigen het landen onmogelijk te maken.
8. Dat kruidenierswinkeltje lag aan de Herelsestraat, schuin tegenover het pad waaraan de familie Mangelaars woonde, later had Leo Goossens er nog zijn winkel.
9. Leer is het streekwoord voor ladder. Als een varken geslacht was, werd het op een schuurdeur of ladder gehangen om het vlees op te laten stijven voor het verder verwerkt werd.
10. Voor meer informatie over deze V1, kunt U het artikel "De V1 in de Doelen" lezen in De Vierschaer 1/2-'85-blz. 182-185
11. Een 'appelsien' is het streekwoord voor sinaasappel.

